

Ali Oktay Rifat (10 Haziran 1914-18 Nisan 1988)

Ali Oktay Rifat, 10 Haziran 1914'te Trabzon'da doğmuştur. Ailesi Manastır'da "Horozcu" adıyla anılan Oktay Rifat'ın babası Trabzon valisi ve daha sonra Türk Dil Kurumu'nun ilk kurucu başkanlığını yapacak olan Samih Rifat'tır. Annesi Hasan Enver Paş'nın kızı ve Nâzım Hikmet'in annesi Ayşe Celile Hanım'ın kız kardeşi Münevver Hanım'dır. Köklü bir aileye mensup olan Oktay Rifat'ın anne tarafından dedesi Mustafa Celaledin Paşa ve baba tarafından dedesi ise Ali Rifat Bey'dir. Kendisi almadığı ve kullanmadığı hâlde bazı kaynaklarda soyadı "Horozcu" diye anılır.

Çocukluğunun ilk yıllarını İstanbul'da geçiren Oktay Rifat, babasının Kurtuluş Savaşı'na katılmak için Anadolu'ya geçmesi ve ardından evlerinin işgalciler tarafından basılması üzerine Antalya'ya annesi ve ağabeyi ile babasının yanına Antalya'ya gitmiştir. Aile oradan da Atatürk'ün bir tavsiye mektubuyla Ankara'ya doğru yola çıkmıştır. Bu yolculuğu, Oktay Rifat yıllar sonra "Ankara'ya bir yaylı içinde yirmi iki günde gittik. Yollar tehlikeli. İki tane jandarmamız var, biri yaylının önünde gidiyor, biri arkasında gidiyor. Açlık, yoksulluk... Ben bit içindeyim. Hatta kaldığımız hanlarda babamla annemin bitlerimi ayıkladıklarını hatırlarım." diye anlatmıştır.

Oktay Rifat'ın ailesi Ankara'da ikamet etmeye başladıktan bir süre sonra Oktay Rifat'ı daha iyi bir eğitim alması için İstanbul'a göndermiştir. Oktay Rifat İstanbul'da dedesi Hasan Enver Paşa'nın Fransızca eğitim veren özel okulunda Fransızca'yı öğrendikten sonra tekrar Ankara'ya gitmiş ve eğitimine orada devam etmiştir. Ankara'da Latife Hanım İlk Mektebi'ne sonra da Taş Mektep'e yani Ankara Lisesi'ne devam etmiştir. Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte eğitim gördüğü lise eğitiminde Edebiyat öğretmeni Ahmet Hamdi Tanpınar'dan oldukça etkilenmiştir. Edebiyata derin bir ilgi duyduğu yıllarda Oktay Rifat, arkadaşları Orhan Veli ve Melih Cevdet ile birlikte Ankara Erkek Lisesi'nin çıkardığı *Sesimiz* dergisinde ilk şiir ve yazılarını yayımlamıştır. Edebiyat dünyasında adlarından sıklıkla söz ettirecek üç gencin sanat yolculuğu böylelikle başlamıştır.

Ankara Erkek Lisesi'nde öğrenci olduğu yıllar, onun edebiyata olan ilgisinin oluşmaya başladığı dönemdir. Lisede öğrenimini sürdürürken Mustafa Kemal Atatürk'ün okullarına yaptığı ziyaret, Oktay Rifat için son derece değerli bir hatıra olmuştur. Öğrencilerin bu ziyaretle ilgili görüşleri daha sonra Cumhuriyet gazetesinde "Büyük Şeften İntibalar" başlığıyla yayımlanmıştır. Gazetede Oktay Rifat'ın, "Başımızdan öyle emsalsiz dakikalar geçer ki biz o an için onları istediğimiz gibi yaşayamayız. Ben de öyle oldum. İmtihan kapısında başlayan heyecanım Büyük Gazi'nin karşısında da devam etti. Büyük Gazi, inkılâbı ışıklı gözlerinde hulasa eden Büyük Adam, tarih ve onun nesli gençlerinden olmakla müftechir ben, mavi bakışlarının hâlâ tesiri altındayım." sözleri yer almıştır.

Oktay Rifat lisenin ardından 1933'te Ankara'da Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuş, 1937'de de iyi bir dereceyle mezun olmuştur. Bu yıllarda bir süre şiir yazmaya ara veren Oktay Rifat, üniversite eğitimi için İstanbul'a giden Orhan Veli'nin 1936'da Ankara'ya gelmesiyle yeniden şiir yazmaya başlamıştır. 1936 yılının son aylarında Orhan Veli ve Melih Cevdet ile birlikte *Varlık* dergisinde şiirlerini yayımlamıştır. 1941 yılında üç arkadaş, şiirlerinden oluşan bir eseri *Garip* adıyla yayımlamış, eserin ön sözüyle de edebiyat dünyasında büyük bir çığır açacak poetik bir yönelişi ilan etmişlerdir. Türk edebiyatında "Garip Hareketi" diye adlandırılan yenilikçi bir şiir anlayışı böylelikle ortaya çıkmıştır.

Lise yıllarından itibaren edebiyatla meşgul olan Oktay Rifat, bir taraftan da çeşitli kurumlarda memuriyet hayatını sürdürmüştür. Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olduğu yıllarda zabıt kâtipliği yapan şair, fakülteden mezun olduktan sonra

doktora eğitimi için bir süre Paris'te bulunmuştur. Savaş nedeniyle eğitimini tamamlayamayan şair, 1940 yılında Ticaret Vekâleti muhasebe müdürlüğünde memuriyete başlamıştır. 1941-1943 yılları arasında askerlik görevini yerine getiren şair askerlik süresi içinde Türkan Hanım'la evlenmiştir. Ancak aynı yıl içinde eşini verem hastalığından kaybetmiştir. Askerlik sonrasında tekrar memuriyete dönen Oktay Rifat, 1944 yılının sonunu Sabiha Hanım'la evlenmiştir. Bir yıl sonra şairin tek çocuğu Samih Rifat dünyaya gelmiştir. Bir süre serbest avukatlık yapan, Basın Yayın Umum Müdürlüğü, Ankara Radyo Dairesi, TCDD Haydarpaşa Bölge Müdürlüğünde memuriyette bulunan şair, 1972'de emekliye ayrılmıştır. Emeklilik yıllarından sonra bütünüyle sanat ve edebiyata yönelmiş, verimli bir yazı hayatı geçirmiştir.

Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte 1941 yılında yayımladığı *Garip*'ten sonra elliye yakın telif ve çeviri eser kaleme almıştır. Daha çok şiirleriyle tanınsa da roman, tiyatro, deneme, çevirileriyle adından söz ettirmiştir. *Garip*, Toplumcu Gerçekçi ve İkinci Yeni çizgisinde değerlendirilen ürünler veren Oktay Rifat, çok yönlü bir şair-yazar olarak edebiyat tarihindeki yerini almıştır. Sergiler düzenleyebilecek kadar iyi bir ressam olan Oktay Rifat; yenilikçi, bireyi merkeze alan aynı zamanda toplumsal sorunlara duyarsız kalmayan özgünlüğü yakalamış bir sanat anlayışının temsilcisi olmuştur. İlk edebî ürünlerini Ankara Erkek Lisesi'nin yayın organı olan *Sesimiz* dergisinde kaleme almıştır. 1933 yılından itibaren amcası Cevat Rifat'ın yazı işleri müdürlüğünü yaptığı *İnkılâp* dergisinde yazı ve şiirlerini yayımlamıştır. 1936 yılının sonundan itibaren dönemin etkili sanat ve edebiyat dergisi *Varlık*'ta imzası görülmeye başlamıştır. Orhan Veli'nin öncülüğünde 1949 yılında çıkarılan ve kısa bir süre yayın hayatında kalan *Yaprak* dergisinde toplumsal içerikli şiirler kaleme almıştır. Bu dönemde toplumsal ve siyasal gelişmelere kayıtsız kalmayan Oktay Rifat, Nâzım Hikmet'in hapisanede başlattığı açlık grevine destek olmak için arkadaşları Orhan Veli ve Melih Cevdet ile birlikte açlık grevi yapmış bunu da *Yaprak* dergisi aracılığıyla kamuoyuna duyurmuştur. *Yaprak* dergisinde yayımladığı şiirlerini 1952'de *Aşağı Yukarı* adıyla kitaplaştırmıştır. Yine toplumsal duyarlılıklarının baskın olduğu şiirlerini 1954 yılında *Karga ile Tilki* adlı şiir kitabıyla yayımlamıştır. Bu şiir kitabıyla 1955 Yeditepe şiir ödülünü kazanmıştır. Şiir ve yazılarını; *Ulus, Cumhuriyet, Yeditepe, Tanin, Yeni Dergi, Milliyet Sanat, Yazko Edebiyat, Gösteri, Düşün* gibi gazete ve dergilerde yayımlamıştır.

Edebiyatın çeşitli türlerinde eserler veren Oktay Rifat, Tarık Özcan'ın işaret ettiği gibi daha çok şair kimliğiyle öne çıkmıştır. Özcan'a göre Oktay Rifat'ı yalnızca *Garip* çizgisiyle onun sanatı için büyük bir haksızlıktır. *Garip* hareketi içinde Orhan Veli'nin lider kişiliğinin yanında, Oktay Rifat'ın yönlendirici, denetleyici ve eleştirici kişiliği dikkat çekmiştir. Hareketin mektepleşme eğilimine karşı çıkarak tekdüzeleşmesini önlemeye çalışmıştır. İkinci Yeni'nin kurucusu olmasa da İkinci Yeni tarzında şiirler yazmıştır. Şiir dokusunda toplumu göz ardı etmemiş, uzun soluklu ve çok yönlü bir sanat yaşamı sürdürmüştür. Orhan Veli ve Melih Cevdet'le birlikte 1941 yılında yayımladıkları *Garip*'ten sonra *Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üzerine Şiirler* (1945), *Güzelleme* (1945), *Aşağı Yukarı* (1952), *Karga ile Tilki* (1954), *Perçemli Sokak* (1956), *Âşık Mediveni* (1958), *Elleri Var Özgürlüğün* (1966), *Şiirler* (1969), *Yeni Şiirler* (1973), *Çobanlı Şiirler* (1976), *Bir Cigara İçimi* (1979), *Elifli* (1980), *Denize Doğru Konuşma* (1982), *Dilsiz ve Çıplak* (1984), *Koca Bir Yaz* (1987) adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır.

Oktay Rifat, şiirden sonra en fazla tiyatro türünde eserler kaleme almıştır. Sahne yapıtlarında birey ve toplum arasında sıkı bir ilişki olduğunu dikkate almıştır. Bireyin iç dünyasına yöneldiği oyunlarda da toplumsal olguların belirleyiciliği üzerinde durmuştur. Oyunlarında kent yaşantısını anlatan yazar, insanların arzu edilir bir yaşama kavuşmasının yolunun sağlam temellere oturmuş bir toplumla mümkün olacağını belirtmiştir. *Birtakım İnsanlar* (1961), *Kadınlar Arasında* (1966), *Yağmur Sıkıntısı* (1969), *Toplu Oyunlar* (1988) yazarın basılmış tiyatro eserleridir. Bunların yanı sıra

yazarın; *Oyun İçinde Oyun*, *Zabit Fatma'nın Kuzusu* ile Melih Cevdet'le ortaklaşa yazdığı *Kıskançlık* adlı yayımlanmamış tiyatroları vardır.

Sanat yaşamı süresince üç roman kaleme alan Oktay Rifat, romanlarında yozlaşan ve bozulan insan ilişkileriyle birlikte, az gelişmişliğin toplumsal hayata yansıyan olumsuzluklarını ele almıştır. Romanlarında yazarın kendi tespitiyle “az gelişmiş bir toplum” olarak nitelediği sosyal yapının hızlı değişim sürecine girdiği siyasal açıdan çalkantılı dönemlerine de ışık tutmuştur. Büyük kent yaşantısını, kentsel değişime ve büyümeye vurgu yaparak anlatan yazar, kentli kimlik, yabancılaşma ve bireyleşme gibi izleklere dikkat çekmiştir. *Bir Kadının Penceresinden* (1976), *Danaburnu* (1980) ve *Bay Lear* (1982) Oktay Rifat'ın roman türünde kaleme aldığı eserlerdir.

Türk edebiyatına şair, roman ve oyun yazarı olarak katkılar yapan Oktay Rifat, 18 Nisan 1988 tarihinde 74 yaşında geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Çok sevdiği arkadaşı Orhan Veli'nin yanına gömülme vasiyeti, Aşçıyan mezarlığında yer olmadığı gerekçesiyle yerine getirilememiştir. Karacaahmet mezarlığında toprağa verilmiştir.

Servet TİKEN

KAYNAKÇA

“Büyük Şeften İntibalar”, **Cumhuriyet**, 23 Temmuz 1933, s. 5.

“Nâzım Hikmet Meselesi”, **Yaprak**, S. 26, 15 Mayıs 1950, s. 1.

Necatigil, Behçet, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul 2007.

Özcan, Tarık, **Şair ve Sözün Mahşeri Oktay Rifat**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.

Sazyek, Hakan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C II, YKY, İstanbul 2003.

Yalçın, Murat, Elleri Var Özgürlüğün: **Oktay Rifat 100 Yaşında**, YKY, İstanbul 2014.

Yolcu, Fatma Bilge, **Oktay Rifat Horozcu'nun Tiyatro Eserlerinde Yapı ve Tema**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2019.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-oktay-rifat-10-haziran-1914-18-nisan-1988/?pdf=7077> adresinden erişilmiştir